

Svećenik i pjevanje

Miroslav Martinjak

Nalazimo se u Svećeničkoj godini i zgodna je prigoda progovoriti nekoliko riječi o svećeničkom pjevanju u bogoštovnim činima.

Svećeničko pjevanje u bogoštovnom činu nije sporedno i nevažno. Konstitucija o svetoj liturgiji govori u VI. glavi, 115. točki: »Liturgijski čin poprima plemenitiji oblik kad se Božja služba svečano obavlja s pjevanjem, kod koje sudjeluju sveti službenici, a narod djelatno učestvuje.« Svećeničko pjevanje nije dakle cilj samom sebi ili prigoda da tko pokaže kako zna ili ne zna pjevati. Pjevanje uzdiže običan, svagdanji govor na višu razinu i time govor liturgije postaje svečan i zapažen. Samo podizanje tona budi pažnju prisutnih i spontano ih otvara za dijalog, za odgovor i spontano pjevanje.

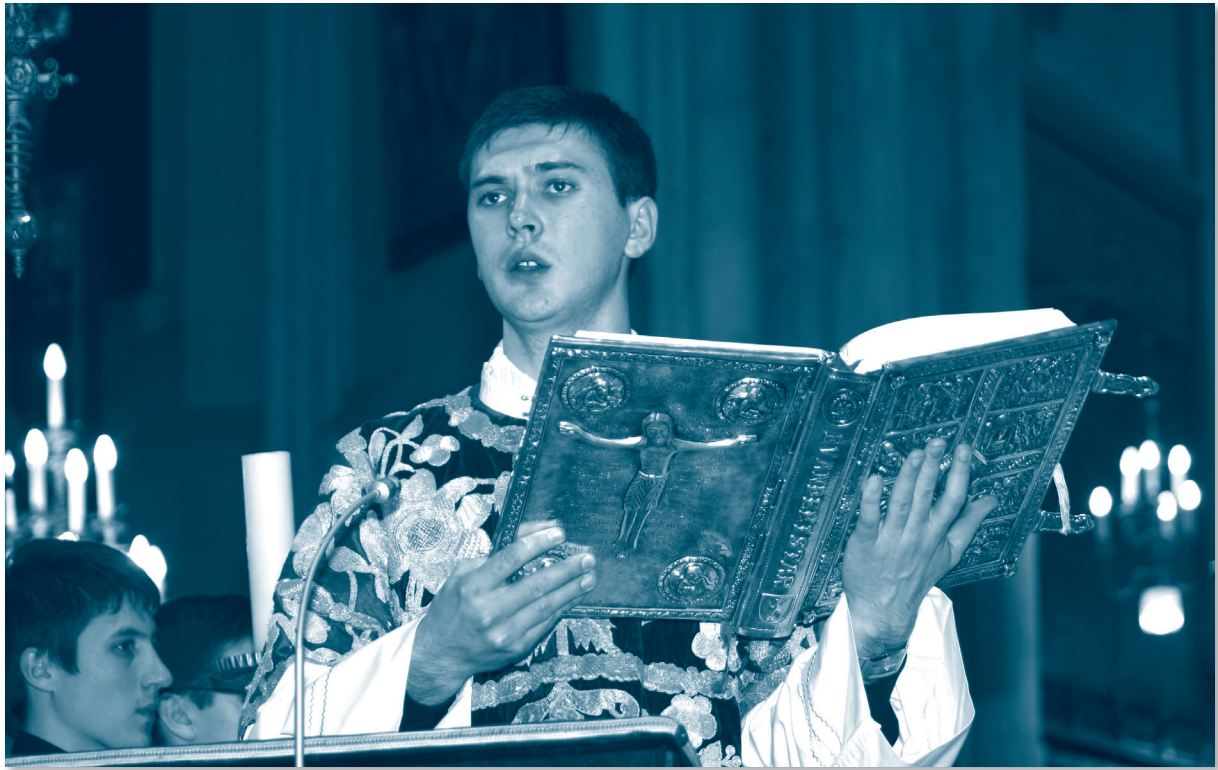
Repertorij koji svećenik pjeva, bilo za vrijeme euharistijskog slavlja, bilo za vrijeme moljenja časoslova ili podjeljivanja sakramenata i blagoslovina pripada u pjevačku vrstu koja se naziva *liturgijski recitativi*. Na recitativni način izvode se: molitve, čitanja, psalmi, predslovlja, euharistijska molitva, *Oče naš*, akamacije, obred otpusta itd. Svećenički recitativi zabilježeni su tek u kasnijim dokumentima, premda su prema nekim muzikolozima najstarija vrsta koja je ušla u baštinu gregorijanskog pjevanja. Razlog tome je, kako kaže Alberto Turco, jasan i jednostavan: »Što je

više neki recitativ jednostavan i poznat toliko je bila manja potreba da ga se zabilježi – notira. Rukopisi su najprije zapisali melodije koje su bile zahtjevne za memoriranje...« Prema ovome citatu jasno je da svećenički recitativi ne predstavljaju težak repertorij za koji bi bilo potrebno neko posebno glazbeno obrazovanje, već samo dobra volja i malo truda u svladavanju jednostavnih pjevačkih formula koje se primjenjuju bilo na tekst molitava, predslovlja, evanđelja ili drugih napjeva.

Prisjetilo se prije spomenute Konstitucije o svetoj liturgiji II. vatikanskog sabora i upute *Musicam sacram*, gdje su

MIROSLAV MARTINJAK, prof. na KBF-u u Zagrebu, predstojnik Instituta za crkvenu glazbu »Albe Vidaković« i urednik časopisa za sakralnu glazbu »Sveta Cecilija«

stavljene sve norme pjevanja u liturgiji, a koje se, nažalost, danas sve manje primjenjuju ili, dapače, negiraju.

Svima nam je poznato da pjevanje u bogoslužju nije svrha samom sebi. Sakralna glazba već je u dokumentima Pija X. nazvana *ancilla liturgije* – službenica liturgije, a tu formulaciju preuzet će i pape Pio XI. (*nobilissima ancilla*) i Pio XII. (*liturgiae quasi administra*), kao i II. vatikanski Sabor. U točki 112. u prvoj rečenici Sabor naglašava: »Glazbena je baština opće Crkve blago neprocjenljive vrijednosti jer se ističe između ostalih izraza umjetnosti posebno time što sveto pjevanje, združeno s riječima, tvori potrebit i sastavni dio svečane liturgije.« U istoj točki naglašena je svrha svete glazbe: »Božja slava i posvećenje vjernika.« U točki 115 *Konstitucije o svetoj liturgiji* sabor je potaknuo i glazbenu pouku u sjemeni-

štima i novicijatima kako bi se budući svećenici poučili u osnovama glazbe i mogli izvoditi korektno svoju pjevačku službu u bogoslužnim činima.

Uputa *Musicam sacram* daje isto korisne savjete, koje si je dobro od vremena do vremena prizvati u pamet. U 8. točki uputa govori: »Kad se god može vršiti izbor osoba za obavljanje liturgij-

Svećenički recitativi zabilježeni su tek u kasnijim dokumentima, premda su prema nekim muzikolozima najstarija vrsta koja je ušla u baštinu gregorijanskog pjevanja. Razlog tome je, kako kaže Alberto Turco, jasan i jednostavan: »Što je više neki recitativ jednostavan i poznat toliko je bila manja potreba da ga se zabilježi – notira. Rukopisi su najprije zapisali melodije koje su bile zahtjevne za memoriranje...«

skog čina s pjevanjem, prikladno je da se prednost dade onima za koje se zna da su vještiji pjevanju. Na to posebno treba paziti kod svećanih bogoslužnih čina i kod onih kod kojih treba izvoditi teže napjeve, ili se prenose putem radija ili televizije (br. 95 Upute od 3. IX. 1958.). Ako se takav izbor ne može izvršiti i svećenik ili službenik

nemaju prikladan glas za pravilno pjevanje, smije se jedan ili drugi teži dio koji na njih pripada izvesti bez pjevanja te ga jasno i glasno recitirati. Ali neka se to ne čini samo zbog komotnosti svećenika ili službenika.«

Ta točka upute ne zahtijeva nikakvo posebno tumačenje, jer je sve jasno rečeno. Kad uputa misli na teže oblike,

vjerojatno je posrijedi uskrnsni *Exultet* ili koji zahtjevniji napjev, koji pretpostavlja vještijeg pjevača.

Još je dobro spomenuti III. poglavlje upute *Musicam sacram*. Tu je opisano stupnjevito sudjelovanje u pjevanju za vrijeme euharistijskog slavlja. Uputa preporuča da se »prema naslijeđenim i postojećim liturgijskim zakonima zadrži razlikovanje između svečane, pjevane i čitane mise (tihe) Mise.«

Prema uputi *Musicam sacram* tri su stupnja sudjelovanja. Te stupnjeve tre-

ba tako rasporediti da se »prvi stupanj može i sam izvoditi, a drugi i treći, bio čitav ili djelomice, nikada bez prvog. Na taj će se način vjernici trajno voditi k punom sudjelovanju u pjevanju.«

Kao što je naglašeno da se prvi stupanj može izvoditi sam, a drugi i treći nikako bez prvog, time se želi potaći svećenike da i oni pjevaju ono što pripada na njih. Dakle, prema uputi, ukoliko sva zajednica pjeva zajedno sa zborom, i svećenik bi morao pjevati. Tu se može s pravom reći da je u tom smislu naređeno pjevanje kod svečane pjevanje mise, a nije dano na volju, posebno ukoliko svećenik može i zna pjevati.

Stupnjevi sudjelovanja u pjevanju za vrijeme mise

Na prvi stupanj pripadaju:

- obred ulaza: pozdrav svećenika s odgovorom puka, zborna molitva;
- bogoslužje riječi: usklici kod evanđelja;
- bogoslužje žrtve: prikazna molitva, predslavlje s uvodom i »Svet«, završna doksologija kanona, Gospodnja molitva s uvodom i dodatkom, »Mir Gospodnji«, popričesna molitva, obrazac otpusta.

Dakle ukoliko se ovo nabrojeno izvodi, narod sudjeluje u prvom stupnju sudjelovanja i nikako se ne može reći da narod nije sudjelovao u pjevanju za vrijeme mise, pa makar nije ništa drugo pjevao.

Na drugi stupanj pripadaju:

- »Gospodine, smiluj se«, »Slava« i »Jaganjče Božji«;
- Vjerovanje;
- molitva vjernika.

Na treći stupanj pripadaju:

- pjesme kod ophoda za ulaz i pričest,
- pjesme poslije čitanja ili poslanice (otpjevni psalam),
- aleluja prije evanđelja,
- prikazna pjesma.

Uputa daje kod pjevanja trećeg stupnja posebnu prednost pjevanju

otpjevnog psalma: »Između pjesama »propria« posebnu važnost ima pjevanje koje dolazi poslije čitanja, izvedeno na način graduala ili izmjeničnog psalma...« (Točka 33.)

Uputa nije željela ni iz misnog ordinarija, odnosno drugog stupnja sudjelovanja posve isključiti narod i zato daje preporuku u točki 34.: »Pjesme koje pripadaju na ordinarij mise a uglazbljene se i pjevaju se višeglasno, može pjevački zbor izvoditi prema uobičajenim propisima, bilo »a capella«, bilo uz pratnju glazbala, samo ako se puk posve ne isključi od sudjelovanja u pjevanju.«

Kao što smo vidjeli himan »Svet« stavljen je u prvi, osnovni stupanj sudjelovanja. U točki 34 uputa kaže: »Svet« kao završni usklik predslavlja uputno je da pjeva sav skup zajedno sa svećenikom; »Jaganjče Božji« može se ponavljati toliko puta koliko je potrebno, naročito kod koncelebracije, jer se time prati lomljenje hostija, a pristoji se da puk sudjeluje kod toga pjevanja barem završnim usklikom.«

U bogoslužju, posebno euharistijskom slavlju, svaki element ima svoje značenje i razlog postojanja. Glazba, odnosno pjevanje s drugim elementima mora pomoći prisutnom vjerniku da uđe u atmosferu koja ga uvodi u sadržaje onostrane, različite od svakodnevnih zemaljskih i ljudskih. Drugi vatikanski sabor traži od glazbe da bude znak prisutnog Gospodina, izraz Kristova misterija (Uputa *Liturgicae instaurationes*). Svetost glazbe liturgijska konstitucija izriče riječima: »Glazba će biti to svetija što se tješnje poveže s liturgijskim činom, bilo da ugodno izrazi molitvu,

bilo da promiče jednodušnost, bilo da svete obrede obogati većom svečanošću.« (Točka 112.)

Suviše pogrešnih varijanti u svećeničkom pjevanju

Melodijske formule kojih bi se svećenici trebali držati prigodom pjevanja ustaljene su i nisu zasnovane na improvizatorskoj osnovi, odnosno da ih svećenik izvodi kako mu dođe. Nažalost, možemo čuti suviše varijanti, netočnosti i iskrivljivanja toga drevnog blaga. Starije generacije svećenika vjerno su se držali zadanih melodijskih formula, bilo za oracije, bilo za predslavlja, ili za evanđelje, međutim danas je to suviše problematično. Čini se da je stvorena klima da taj segment nije važan i da možeš kako hoćeš. Če-

sto se čini da je uzaludno uloženo mnogo truda u poučavanju budućih svećenika u svećeničkoj pjevačkoj službi na Katoličkom bogoslovnom fakultetu kad se drže određenih pravila samo do ispita, a kasnije krenu drugim putem. Svatko po vlastitom nahođenju. Dosta je samo poslušati kritike pojedinaca nakon uskrasne noći i tako snažnog u

riječima i ne suviše melodijski zahtjevnog veličanstvenog spjeva uskrasnoj svijeći *Exulteta*. Tu se, nažalost, čuju svakakve loše improvizacije, mijenjanja recitativa, formula i melodijskih završetaka. Umjesto snažnog i poticajnog spjeva, koji može otvoriti srca mnogih pojedinaca, dobijemo neprimjereno zavijanje i mučenje svetog teksta. Dosta je poslušati kritike nakon prijenosa misa preko radija ili televizije, a dosta je i poći u nedjelju u crkve diljem domovine pa ćemo čuti bezbroj varijanata svećeničkog pjevanja. Kao da se zaboravlja jedna činjenica. Na našim teološkim učilištima prisutni su i laici, kojima je Bog dao dara i za pjevanje i znaju prepoznati što je točno, a što krivo, a neki od njih upisuju kao izborni predmet svećeničku pjevačku službu, kako bi i sami naučili te drevne napjeve. Danas i jednostavan čovjek zna i osjeti kad je nešto dobro, a kad krivo otpjevano. Prošla su vremena neukog puka. Poznati znanstvenik dr. Peter Wagner rekao je u prilog odgoja svećenika: »Običan čovjek iz naroda neće moći prosuditi koliko njegov svećenik ili kapelan zna teologije, ali će moći prepoznati njegovo loše i ružno pjevanje. Naprotiv, svećenik će postići mnogo ukoliko je doista njegovo pjevanje s oltara dostojno i uzvišeno.« U naše vrijeme teško je tu svijest probuditi i prizvati u pamet da se radi o vrlo važnoj vrlini svećenika. Pojedinci to shvate i doista se trude biti korektni u tome, ali je stvorena opća klima da je to

sporedna stvar. Kao vjernici uvjereni smo da sve posebne sposobnosti što ih imamo dolaze od Svevišnjega. Ipak, za korektno svećeničko pjevanje nije potreban neki poseban dar, već, kako je rečeno, više volje i malo osobnog truda, jer se radi o liturgijskom recitiranju, a ne o virtuoznom pjevanju.

Stoga bi u svećeničkoj godini bilo

U bogoslužju, posebno euharistijskom slavlju, svaki element ima svoje značenje i razlog postojanja. Glazba, odnosno pjevanje s drugim elementima mora pomoći prisutnom vjerniku da uđe u atmosferu koja ga uvodi u sadržaje onostrane, različite od svakodnevnih zemaljskih i ljudskih. Drugi vatikanski sabor traži od glazbe da bude znak prisutnog Gospodina, izraz Kristova misterija (Uputa *Liturgicae instaurationes*).

dobro čuti i tu pouku za svećenike, potaknuti ih da njeguju tu kulturu duha. Ima i danas pojedinaca koji tijekom studija i boravka u bogosloviji, umjesto loše potrošenog slobodnog vremena znaju iskoristiti darovano vrijeme i nauče puno glazbenih vještina, koje mogu dobro primijeniti u svom pastoralnom radu. Nažalost, to su samo pojedinci.

Studenti na teologiji u Zagrebu često čuju rečenicu da je za misu potrebna priprava, i to ne samo propovijedi već svakog elementa u bogoštovnom činu. Nije moguće doći na oltar i na licu mjesta pjevati molitve, predslavlje i druge dijelove a da ih se prije ne vidi. To mogu samo izvrsni pjevači s velikom praksom, ali ti često pogledaju tekstone prije slavlja. Svećenik nastupa i može se usporediti sa svima koji nastupaju pred publikom. Za nastup je potrebna priprava. Glazbenici, glumci, pjevači, orkestri, zborovi spremaju se i mjesecima za nastup, a svećeničko zvanje odvija se u svagdašnjem nastupu pred vjernicima, koji žele nešto doživjeti,

čuti, ne u smislu glazbenog koncerta ili glumačkog nastupa, već poruku svoje vjere, doživjeti Krista uskrasloga u simbolici svih bogoštovnih elemenata. Pa zašto i taj nastup ne bi bio korektan kao jednoga izvrsnog glazbenika, glumca i slično, a tim više jer je oduvijek ljepota ceremonije, ljepota prostora, ljepota pjevanja i liturgijskog ruha i posuđa

bila prisutna, njegovana i naglašavana u katoličkom bogoslužju. Ne bi trebalo zaboraviti da je nama euharistijsko slavlje *culmen et fons*, kako kaže *Konstitucija o svetoj liturgiji*.

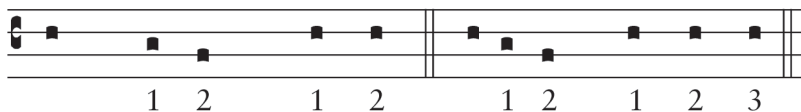
Naš vjernički puk uglavnom neće kritizirati svećenika, ali tko ima iskustva s inozemnom pastvom zna

da se može zaraditi puno kritika i komplimenata, i to ne samo na propovijed, već na mnoge druge elemente prisutne u bogoslužju. Bilo bi dobro da to dođe što prije k nama, jer dobronamjerna kritika pridonosi podizanju svijesti da te netko prati što činiš i da mu je važno kako činiš. To ima velikog učinka kad svećeniku pristupi vjernik laik i kaže mu dobronamjerno da nije korektno pjevao oracije ili predslavlje, ili nije oduševljeno i razumljivo propovijedao i tome slično. Dobronamjernih kritika ne bi se trebao nitko bojati, već bi trebao biti zahvalan na tome.

Neki dijelovi svećeničke pjevačke službe na kojima se često griješi

Zborna molitva za nedjelje i svetkovine:

Zborna molitva počinje *tono recto* (ravnim recitativom) i nastavlja na recitativu sve do točke ili neke druge interpunkcije, na kojoj se najprije otpjeva *metrum* – kadenca. *Metrum* ili kadenca dolazi na točki. Započinje s predzadnjim naglaskom i zatim ide

redom prema melodijskoj formuli. Na idućoj rečenici molitve primjenjuje se *flexa* i završetak molitve. (**Latinsko pravilo: *In ipsa Oratione fit primo***

metrum, deinde flexa. In conclusione vero prius flexa, deinde metrum.)

Završetak zborne molitve Po Gospodinu... melodijska je formula koju

treba naučiti i tako je pjevati. Najprije dolazi *flexa*, a onda *metrum* prema starom, prije citiranom pravilu. Vidi primjer dolje.

ZBORNA MOLITVA

Po - mo - li - mo - se. Sve - mo - gu - ć i vječ - ni - Bo - že na da - naš - nji je dan
 Sin tvoj u na - šem ljud - skom tije - lu pri - ka - zan u Hra - mu.
 Smjer - no te mo - li - mo: daj da se i mi či - ste du - še pri - ka - že - mo te - bi.

Završetak molitve

Po Go - spo - di - nu na - šem I - su - su Kri - stu. Si - nu tvo me, ko - ji s to - bom ži - vi
 i kra - lju - je u je - din - stvu Du - ha Sve - to ga Bog po sve vije - ke vje - ko - va. A - men.

Važno: ukoliko je molitva kratka, *flexa* se ispušta ali *metrum* nikada. Molitve za obične dane u tjednu i mise za pokojne izvode se *in tono recto*, bez *flexe* i *metruma*.

Navještaj evanđelja:

Postoje dvije verzije početka. Jedna je *tono recto*:

Go - spo - din s va - ma. I s du - hom tvo - jim.

Druga verzija jest:

Go - spo - din s va - ma. I s du - hom tvo - jim.

Kad je takav početak, onda bi trebalo pjevati Evanđelje na drugačiji modus. (Vidi: *Svećenička pjevačka služba*, str. 30.)

Često čujemo takav početak:

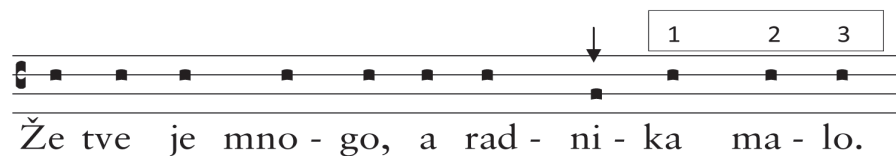
Go - spo - din s va - ma. I s du - hom tvo - jim.

POGREŠNO

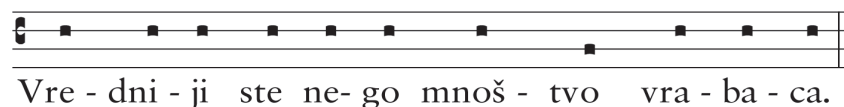

To je krivo i takav način ne postoji i treba ga izbjegavati. On se pjeva za otpust.

Za točku u evanđelju je pravilo sljedeće: **In hoc tono fit tantummodo punctum, vocem deprimendo in quarta syllaba ante finem periodi.** (Na četvrtom slogu straga glas se spušta, a na recitativ dolaze tri sloga, i to bez obzira na naglasak.)

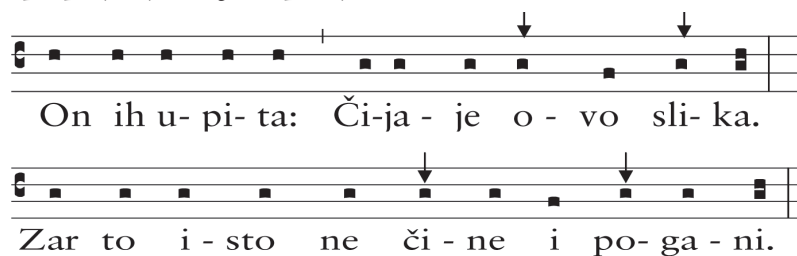

Že tve je mno - go, a rad - ni - ka ma - lo.

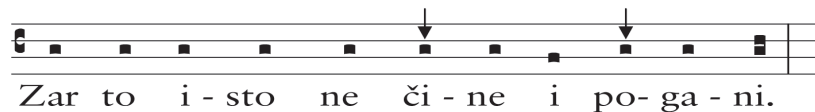

Vre - dni - ji ste ne-go mnoš - tvo vra - ba - ca.

Upitna rečenica ima svoj standard u svim čitanjima, bilo poslanicama ili evanđelju. Recitativ se spušta za polustupanj niže i na preposljednjem naglasku počinje kadenca.

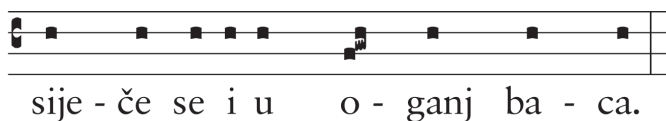

On ih u- pi- ta: Či-ja - je o - vo sli- ka.

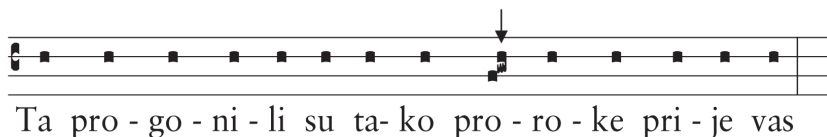

Zar to i - sto ne či - ne i po- ga - ni.

Završetak evanđelja: Modulacio puncti finalis seu conclusio incipienda est in penultimo accentu. (Na preposljednjem naglasku počinje završna kadencalna formula.)

sije - će se i u o - ganj ba - ca.

Ta pro - go - ni - li su ta-ko pro - ro - ke pri - je vas

Riječ Go - spod - nja.

Ispravan odgovor glasi:

Sla - va te - bi Kri - ste.

A ne kao što često čujemo:

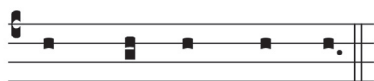

Sla - va te- bi Kri - ste.

POGREŠNO

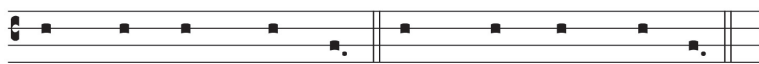
Popričesna molitva je na isti način kao i darovna, jedino što ima početak *pomolimo se*.

Po - mo - li - mo se.

Glede Gospodnje molitve, *Oče naša*, bilo bi dobro, ukoliko svećenik zna pjevati, da predvodi tu Gospodnju molitvu, a ne da započne i šuti. Vjernici će ga vjerno slijediti. Iskustvo pokazuje i u našoj zagrebačkoj katedrali, koja je prostorno velika, da narod sluša svećenika i pjeva skladno i u ritmu s njime *Oče naš*. Zbor je često udaljen od oltara i svi ga dobro ne čuju, pa se događaju disharmonije i neslaganja. To je pjevana molitva Ocu nebeskom, koju bi svećenik na oltaru trebao voditi umjerenim ritmom i razgovijetnim pjevom, a zajednica vjernika skladno će ga bez problema slijediti.

U *završnom obredu* ispravno je *Gospodin s vama* pjevati ovako:

Go - spo - din s va- ma. I s du - hom tvo - jim.

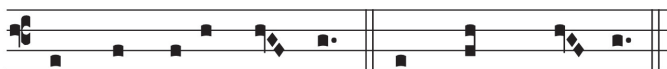
Često čujemo *otpust Idite u miru* ovako otpjevano:

POGREŠNO

I di - te u mi - ru. Bo - gu hva - la.

Takav otpust ne postoji u tradiciji svećeničke pjevačke službe, ali se gotovo uvriježio kod nas i teško ćemo ga moći izbaciti. Bilo bi puno bolje naučiti ovaj kratki otpust, ako se već ne mogu naučiti oni iz tradicionalnih gregorijanskih misa:

I - di - te u mi - ru. Bo - gu - hva - la.

Iz tradicije svećeničkih napjeva poznato je da postoje tri načina svećeničkih napjeva za jedan te isti tekst: *tonus simplex*, *tonus solemnis* i *tonus solemnior*.

Tako za predslavlje imamo *tonus simplex*, *solemnis* i *solemnior*. Danas su rijetki svećenici koji to razlikuju. Uglavnom se izvodi *tonus solemnis*, a bilo bi dobro oživjeti i *simplex*. Prije svega, predslavlje na taj tonus je doista jednostavno i gotovo da ga svaki svećenik može naučiti. Kad se izvodi uskrсни *Exultet*, dijalog *Gospodin s vama* u tom je tonusu i tada nastaju problemi. Pjevač pjeva *tonus simplex*, a narod odgovara *solemnis*. To bi se moglo ispraviti uza samo malo volje i truda.

Svi svećenički napjevi mogu se vidjeti u knjizi *Svećenička pjevačka služba*, objavljenoj od Instituta za crkvenu glazbu »Albe Vidaković« još davne 1987. Godine. Preporuča se i pjevanje uskrsnog *Exulteta* iz te knjige, a ne iz obrednika, jer je poboljšani jezik i melodijske formule se lakše i tečajnije izvode.

Prije nekoliko godina Glas Koncila u suradnji s Institutom za crkvenu glazbu snimio je napjeve za svećeničku pjevačku službu, sa željom da svećenici i na taj način što bolje nauče i svladavaju te drevne recitative i napjeve. Uz malo dobre volje i želje za što svečanijom liturgijom, svećenikovo pjevanje daje poseban ton svečanosti i podiže vjernički puk u oduševljenom i radosnom slavlju Kristovih misterija.

